

ÚTMUTATÓ ÉS TANANYAGBEOSZTÁS
Horváth Péter–Hámori Péter
Történelem 6. az általános iskolások számára
című tankönyvéhez

A tankönyvről

Horváth Péter és Hámori Péter hatodikos történelemtankönyve az átdolgozott *Olvasmányos történelem* sorozat második kötete, amely teljes mértékben megfelel a kerettantervnek és összhangban áll a Nemzeti alaptantervvel. A tankönyv hat fejezetben, összesen negyvenkét leckében tárgyalja a magyar és egyetemes történelem eseményeit: a magyart 1308-tól 1849-ig; az egyetemeset pedig Amerika felfedezésétől a XIX. század közepéig.

A tankönyv *A forradalmak és a polgárosodás Európában és Magyarországon* című kerettantervi témát a könnyebb taníthatóság érdekében három fejezetben tárgyalja (egy egyetemes és két magyar történelmi fejezet). Jelen tananyagbeosztásunk természetesen igazodik ehhez.

A megtanulandó *tananyag viszonylag kevés*, a tankönyv felét színes olvasmányok teszik ki. Az egyes leckék *megfogalmazása rövid, tömör*, ezzel együtt érdekes, és maximálisan figyelembe veszi az életkori sajátosságokat. A tankönyv jól tanítható és jól tanulható taneszköz, amely a tanulói érdeklődést gazdag pedagógiai eszköztárral ösztönzi. A változatos tipográfiai megoldások, a különböző betűkiemelések, a feladatok mellett alkalmazott jól megkülönböztethető ikonok a tanulhatóságot támogatják. A képeknek természetesen nem illusztratív, hanem határozott pedagógiai funkciójuk van. Ezt erősítik a képek mellett következetesen megjelenő feladatok is. A tanulók érdeklődésének felkeltésére alkalmasak lehetnek a gyerekek számára jól ismert filmek képkockái vagy a múltat rekonstruáló rajzok. A korosztály sajátosságaiból következően különösen vonzóak az internetes kutatásra buzdító feladatok.

A tankönyvet kislexikon és a tanév során megtanulandó új szakszavak jegyzéke egészíti ki. Helyhiány miatt a hatodikos tankönyvből kimaradt az időrendi táblázat, amelyet az útmutatóban most pótolunk.

Tananyagbeosztásunk alapelvei

Heti kétórás tantárgyhoz igazodva tananyagbeosztásunk 72 tanórára készült. Tananyagbeosztásunk nagyon feszes, amit az olvasmányok feldolgozására szánt órakeret átcsoportosításával oldhatunk fel, ugyanis a leckék közötti olvasmányok megbeszélésére egy-egy órát szán a tananyagbeosztás, de természetesen ez időtakarékosabban is megoldható: egy-egy óraszeletet szánva rá, vagy elolvasásukat házi, esetleg szorgalmi feladatként kijelölve. Mivel a képekhez, ábrákhoz, térképekhez a tankönyv többnyire feladatokat is kínál, külön kérdéseket, feladatokat a tanmenet tanulói tevékenység oszlopában nem közöltünk. A „Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia” oszlopban csak a kerettantervi követelményeket tüntetjük fel, annál a leckénél, ahol először előfordulnak. (A többszöri előfordulást dőlt betűs szedés jelzi.)

A tanmenetjavaslatban használt rövidítések, piktogramok:

F: A leckében kialakításra kerülő új fogalmak.

N: A leckében szereplő fontosabb személyek.

É: Évszámok.

T: Topográfia.

Tanulói tevékenységek:

: Ismeretszerzés képekről, ábrákról, képek, ábrák összehasonlítása.

: Ismeretszerzés térképről (tankönyvi térkép vagy a történelmi atlasz térképe).

O: Ismeretszerzés forrásszövegből, olvasmányból, az olvasottak értékelése.

Mf: A munkafüzet adott számú leckéjéből az órán megoldásra javasolt feladat.

Részletes tananyagbeosztás

Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
1.	Év eleji ismétlés			A tankönyv ismétlő feladatsora olyan bőséges, hogy bátran válogathatunk belőle, illetve több órát szánhatunk rá. Ez utóbbi esetben egy-két későbbi olvasmányt nem teljes órán fogunk feldolgozni.
I. A virágzó középkor Magyarországon				
<p>Tudatosuljon a tanulóknak, hogy a királyok, uralkodók nevét a kor kihívásaira adott és személyes tulajdonságaik által meghatározott válaszaik, illetve azok eredményessége alapján őrzi meg a történelmi emlékezet. Értsék meg, hogy a bel- és külpolitikai válsághelyzeteken megfelelő intézkedésekkel, azok következetes végrehajtásával és személyes példamutatással úrrá lehet lenni. Értsék meg, hogy egy ország – így például Magyarország – bel- és külpolitikai helyzetét nem a „jó király” – „rossz király” alternatíva határozza meg, hanem elsősorban a nemzetközi helyzet, illetve a belpolitikai kihívásokra adott megfelelő intézkedések. Nem minden külpolitikai válság hordozza magában a megnyugtató megoldás lehetőségét: I. Károly, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás kora lehetőséget adott az ország felvirágoztatására, a Mátyást követő ötven évben viszont az Oszmán Birodalom megerősödése, küzdelme a Habsburgok birodalmával olyan helyzetet teremtett, amelyben lehetetlen volt megőrizni az ország egységét. Ismerjék meg a tanulóknak a kor embe-reinek életmódját, jellegzetes lakhelyeit.</p>				
Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
2.	1. I. Károly országa	F: nemes, aranyforint. N: I. Károly. É: 1308. T: Visegrád.	☒: A Szent Korona megtalálása (képi forrás elemzése); a pénzverés technikájának ismertetése a kép alapján. 📍: Visegrád, Bécs, Csehország, Lengyelország. O: 1–6. Különösen: 1. (a korona elvesztése); 5. (Zách Felicián); 6. (az árumegállító jog). Mf: 1., 3–5.	A tananyag feldolgozása során érzékeltesük, hogy az ország gazdasági és politikai stabilitásának megteremtése szorosan összefüggő feladat.
3.	2. (Nagy) Lajos	F: ősiség és kilenced törvénye. N: I. (Nagy) Lajos. É: – T: –	☒: A diósgyőri vár rekonstrukciós rajzának elemzése. 📍: Nápoly, Nagy Lajos országoi. O: 1–9. Különösen: az 5. (a női öröklés); 9. (a pécsi egyetem). Mf: 1., 3–4.	Érzékeltesük, hogy megfelelő törvényekkel hogyan orvosolhatók politikai-gazdasági problémák (1351). A külpolitikai szövetségek jelentősége.
4.	3. Zsigmond, a császár és király	F: végvár. N: Luxemburgi Zsigmond. É: – T: –	☒: A középkori mérték-egységek eredete; jellegzetes falusi épületek. 📍: Magyarország és a Török Birodalom. O: 1–6. Különösen: 3. (Ozori Pipo). Mf: 1–2., 5–8.	Belpolitikai szempontból érzékeltesük, hogyan változott a királyi hatalom a bárók megerősödésével. A külpolitikában lényeges a török fenyegető közelsége.

5.	4. Egy középkori magyar város: Buda	F: – N: – É: – T: –	☒: Egy budai utca mai fényképe és korabeli (rekonstrukciós) képe azonos nézőpontból. 📍: Buda centrális elhelyezkedése a hazai és külföldre vezető kereskedelmi utak szempontjából. O: 1–4. Különösen: 4. (Buda vízellátása). Mf: 1–4.	Életmódtörténeti szempontból kiemelkedően fontos lecke: a városvezetés, nemzetiségei, épületei, élet a városban. A nem budapesti iskolák saját helytörténeti ismereteikkel gazdagíthatják.
6.	5. Hunyadi János, a törökverő	F: kormányzó, szultán. N: Hunyadi János. É: 1456. T: Nándorfehérvár.	☒: A folyami naszád felépítése, fegyverzete. 📍: A Hunyadi-birtokok; a nándorfehérvári csata ábrázolása térképvázlaton. O: 1–8. Különösen: 5. (folyami hadviselés); 6. (fegyvernemek, a csata leírása). Mf: 1–2., 4.	A történelmi személyiség szerepe. A törökellenes harcok hősiességének máig ható példája.
7.	6. Hunyadi Mátyás	F: nádor. N: Hunyadi Mátyás. É: 1458–1490. T: –	☒: Arcképek, reneszánsz emlékek, corvina lapok elemzése. 📍: A Mátyás által meghódított területek. O: 1–11. Különösen: 7. (fegyvernemek); 8. (lázadás a központi hatalom ellen). Mf: 1–3., 5.	A Magyar Királyság fénykorának bemutatása. Mélyítsük el az erős központi hatalom megteremtésének gazdasági és politikai alapjairól tanultakat. Mutassuk be Mátyás háborúit (támadó és védekező háborúk). Miért jent meg a reneszánsz kultúra Mátyás udvarában?
8.	Mátyás király asztalánál			Az olvasmány feldolgozása – a királyi udvar előkelőségének bemutatásán túl – lehetőséget ad arra, hogy a korabeli ételeket, ínycségeket megismerjük.
9.	7. A királyi hatalom meggyengülése	F: – N: – É: – T: –	☒: A reneszánsz építészet a Bakócz-kápolna fényképe alapján; a paraszti fegyverek jellegzetességei, használatuk. 📍: – O: 1–7. Különösen: 3. (Bakócz élete); 6. (forráselemzés a Hármaskönyv részlete alapján). Mf: 1–3, 4.	A királyi hatalom meggyengülésének elemzése (okok, következmények). Annak nyomon követése, milyen lépésekkel vált a keresztes háború parasztfelkeléssé. A Hármaskönyv jelentősége és a jobbágyságra gyakorolt negatív hatása.

10.	8. A középkori Magyarország bukása	F: hódoltság. N: I. (Nagy) Szulejmán. É: 1526, 1541. T: Mohács.	☒: Tüzérségi felszerelések. A tárgyak jellegzetességei, funkciói. 🌐: A mohácsi csata térképvázlata. O: 1–7. Különösen: 1. (Nándorfehérvár esete); 2. (Egy érdekes történelmi személyiség: Tomori Pál.) Mf: 1–6.	Annak elemzése, hogyan vált védtelenné az ország: belső gyengeség, a külső segítség hiánya, Nándorfehérvár eleste. A vereség hosszú távú hatása: az ország három részre szakadása.
11.	Összefoglalás			Csoportmunka a tankönyvi kérdések alapján. Közös megbeszélés.
12.	Számon kérő óra			Az óra funkciója: visszajelzés a tanárnak és a tanulóknak.

II. A világ és Európa a kora újkorban

A tanulók értsék meg, a nagy földrajzi felfedezések okait (a Török Birodalom terjeszkedése miatt a kereskedők India felé új kereskedelmi utakat kerestek) és következményeit, és azt, hogy milyen változások miatt tekinthetjük Amerika felfedezését (1492) az újkor kezdetének! Tekintsék át az új gazdasági folyamatokat: a világkereskedelem megjelenésével egyre több iparcikkre volt szükség, és céhes ipart felváltó manufaktúraipar megfelelt ennek a kihívásnak. Lássák, hogy az egyház megreformálásának igénye új egyházak kialakulásához vezetett (reformáció) és fel tudják sorolni, hogy a protestáns egyházak miben különböztek a katolikustól. Ismerjék fel, hogy a reformáció a katolikus egyházat is megújulásra kényszerítette. Tudják, hogy a XVII. század közepén Angliában forradalom döntötte meg a király egyeduralmát, és létrejött az alkotmányos királyság, Franciaországban viszont megerősödött a király egyeduralma. Oroszországban a több száz éves tatár uralom után az orosz uralkodók – legfőképp Nagy Péter cár – erős központi hatalmat teremtettek, és erőszakkal modernizálták az országot. A XVIII. században, az „ész korában” rohamosan terjedtek a felvilágosodás eszméi. A tanulók ismerjék meg a felvilágosodás legfőbb tanításait. Anglia 13 amerikai gyarmatán önkényuralmat gyakorolt. A gyarmatok 1776-ban felláztak és kikiáltották az Amerikai Egyesült Államok függetlenségét. Fontos, hogy a tanulók értsék: az Egyesült Államok hatalmi berendezkedése a gyakorlatban valósította meg a felvilágosodás eszméit (az emberi szabadságjogok biztosítása, a hatalommegosztás elve).

Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
13.	9. Az Európán kívüli világ	F: – N: – É: – T: –	☒: A dzsunka felépítése, európai hajóval való összehasonlítása; a mandarinok; a csomóírás jellegzetességei. 🌐: Távol-Kelet, Afrika és Amerika elhelyezkedése különböző térképeken. O: 1–12. Különösen: 1. (Marco Polo); 6. (rabszolgapiac). Mf: 1–3., 5.	Európától távol eső tájak gazdaságának és kultúrájának jellegzetességei az európaiak megjelenése előtt.
14.	10. Fölfedezők és hódítók	F: felfedező. N: Kolumbusz. É: 1492. T: Amerika.	☒: A hajó fejlődése. 🌐: A felfedező utak különböző térképeken. O: 1–6. Különösen: 2. (az Amerikába vezető út hossza); 5. (az Újvilág elnevezése). Mf: 1–4., 7–8.	A felfedezések oka, célja és lehetősége. A főbb felfedező utak megismérlése. A felfedezés és hódítás közti különbség.

15.	11. A fölfedezések hatása	F: újkor, gyarmat, manufaktúra. N: – É: 1492. T: világkereskedelmi útvonalak a tankönyvi térképen.	☒: A polgárságra jellemző foglalkozások, származások és ruhadarabok korabeli festmények alapján. 🌐: A világkereskedelem fejlődése. O: 1–8. Különösen: 4. (az Újvilág lakossága, benépesedése); 8. (az első bankok). Mf: 2., 4–7.	A fölfedezések sokfelé ágazó hatásának elemzése Európában és Amerikában.
16.	12. Reformáció és katolikus megújulás	F: reformáció, protestáns, jezsuita, katolikus megújulás. N: Luther, Kálvin. É: 1517. T: a protestantizmus terjedése.	☒: A protestáns templomok és a barokk építészet jellegzetességei. 🌐: Tankönyvi térkép: a protestáns vallások terjedése Európában. O: 1–12. Különösen 2. (anyanyelvű Bibliák); 4. (az eleve elrendelés tana). Mf: 1–5.	A reformáció kialakulásának és elterjedésének okai. Luther és Kálvin tanításai. A katolikus megújulás, a jezsuiták tevékenysége. A barokk stílust létrehozó tényezők és a stílus jellegzetességei.
17.	A boszorkányok. Középkor végi hiedelmek			Az olvasmány feldolgozása. A tankönyvben szereplő olvasmány egész órára rövid, ellenben nagyon sok kiegészítő anyag található olvasókönyvekben, az interneten stb. Különösen ajánljuk a <i>Rubicon c. történelmi folyóirat 2012/1-es</i> „boszorkányos” számát. A magyarországi boszorkányperekről (Szeged) találunk a tankönyv 109. oldalán egy kis olvasmányt, ennek feldolgozását előre hozhatjuk.
18.	13. Küzdelem a tengerekért	F: – N: – É: – T: –	☒: A reneszánsz stílus jellegzetességeinek felismerése az Escorialon; a kora újkori vitorlás hajó. 🌐: Anglia, Hollandia, Spanyolország. O: 1–6. Különösen: 1. (V. Károly); 5. (az anglikán egyház). Mf: 1., 3., 4–5.	A lecke túllép a kerettanterv általános iskolai követelményein, de a továbbhaladáshoz és az általános műveltséghez szükséges ismereteket tartalmaz (angol–spanyol ellentét; I. Erzsébet; az anglikán egyház).
19.	Élet a hajókon			Olvasmány. A rendkívül izgalmas témát feldolgozó olvasmány megbeszélése kitölthet egy egész órát.

20.	14. „Vasbordájúak” serege. Forradalom Angliában	F: – N: Cromwell. É: – T: London.	☒: I. Károly és Cromwell portréjának összehasonlítása. 🌐: Anglia, Skócia, Írország. O: 1–5. Különösen: 3 (ír háború); 5. (részletek a Jognyilatkozatból). Mf: 1–3., 6.	A „forradalom” fogalmának első megközelítése. Az államformák („királyi egyeduralom” – „köztársaság” – „alkotmányos királyság”) tisztázása a tanulók életkori sajátosságainak figyelembe vételével.
21.	15. Fényes uralkodói udvarok	F: – N: XIV. Lajos. É: – T: Versailles, Szentpétervár.	☒: Versailles jellegzetességei; korabeli francia egyenruha és muskéta. 🌐: – O: 1–12. Különösen: 2. (a tüdőgyártás titka); 5. (a királyi gazdaságpolitika lénye); 9–12. (olvasmányok Nagy Péterről). Mf: 1–4., 7.	Az abszolút uralkodók fényes udvartartásainak bemutatása közben vegyük számba Versailles és Szentpétervár hasonlóságait és különbségeit!
22.	Egy kis ország nagy háborúi		☒: Játék a befagyott csatornák jegén. (Milyen egyéb tevékenységeket ábrázol a festmény?)	Olvasmány. A kép lehetőségét ad a szélmalom működésének megbeszélésére
23.	16. Az ész kora: a felvilágosodás	F: felvilágosodás, népfelség elve. N: Rousseau. É: – T: –	☒: A francia Enciklopédia; XVI. századi óra. 🌐: Anglia, Franciaország. O: 1–4. Különösen: 1. (társadalmi/gazdasági és szellemi mozgalmak egymásra hatása); 2. (Rousseau forrásrészlet). Mf: 1–4.	A népfelség elvének és a három társadalmi rend fogalmának tisztázása elengedhetetlen a későbbi tanulmányok szempontjából.
24.	17. Nemzet születik: az Amerikai Egyesült Államok	F: alkotmány. N: Washington. É: 1776. T: –	☒: Vázlatrajz: az államhatalom ágainak szétválása. 🌐: A 13 észak-amerikai gyarmat. O: 1–7. Különösen: 5. (a Függetlenségi nyilatkozat részlete); 7. (a törvényhozó és a végrehajtó hatalom). Mf: 1–2., 5–6., 8.	Miért jelentett a függetlenségi háború forradalmat is egyben?
25.	Összefoglalás			Csoportmunka a tankönyvi kérdések alapján. Közös megbeszélés.
26.	Számon kérő óra			Az óra funkciója: visszajelzés a tanárnak és a tanulóknak.

III. Magyarország a kora újkorban

Értsék meg a tanulók, hogy mohácsi vereség után miért szakadt az ország kettő, majd három részre, és milyen körülmények alakultak ki a három részben. A török hódoltsági rész jelentősen elmaradt a fejlődésben. Nagy várháborúk dúltak a hódoltság és a királyi Magyarország határán. A királyi Magyarország gazdasága fejlődött, nemessége (különösen a főnemesség) gazdagodott. Az országot a király Bécsből kormányozta. A szultán fennhatóságát elismerő Erdélyi Fejedelemség gazdasága és kultúrája Bethlen Gábor uralkodása alatt élte virágkorát. A Habsburgok az erőviszonyok és a nyugat-európai háborúk miatt sokáig nem próbálták meg a török kiűzését, de amikor a XVII. század végén a török ismét megostromolta Bécset, elhatározták, hogy nemzetközi haderővel kiűzik a törököt Magyarországról. Buda visszavívása után a Habsburgok fegyverrel megszerzett tartományként kezelték hazánkat. Ismerjék fel a tanulók, hogy elsősorban ez robbantotta ki a Rákóczi-szabadságharcot, amelyet csak nyolcéves küzdelemben tudtak leverni. A szabadságharc eredményeként Magyarország megőrizte viszonylagos önállóságát. A XVIII. század közepétől a kormányzást a felvilágosult önkényuralom jellemezte. Egyre ritkábban hívták össze a magyar országgyűlést, de sok reformot is bevezettek, amelyek a fejlődést szolgálták. Az egyik Habsburg-uralkodó (II. József) a birodalmi egység céljából németesíteni akarta hazánkat is (hivatalos nyelv), ami komoly nemzeti ellenállást váltott ki.

Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
27.	18. A három részre szakadt ország élete	F: hódoltság, szultán, szpáhi, janicsár. N: – É: – T: Pozsony, Bécs, Erdélyi Fejedelemség.	☒: XVI. századi viselet; parasztház és szobája; főúri konyha; étkező és kávézó törökök. 📍: – O: 1–7. Különösen: 3. (György barát szerepe). Mf: 1., 3., 4–5., 7–9.	A három országrész eltérő sajátosságainak összegyűjtése.
28.	19. Végvári harcok – végvári hősök	F: végvár. N: Dobó István. É: 1552. T: Eger.	☒: Korabeli fegyverek; palánkvár; a tatai és az Egri vár régi rajzokon. 📍: Kőszeg, Eger, Szigetvár O: Különösen: 2–4. (a végvárakról, a végvári életről). Mf: 1–3., 6–7.	Az egész év folyamán leginkább ez a lecke adja a csoportmunka lehetőségét. A végvárak szerepe; Kőszeg; Eger; Szigetvár.
29.	20. Reformáció és katolikus megújulás Magyarországon	F: – N: – É: – T: Debrecen.	☒: A vizsolyi Biblia; protestáns és katolikus templombelső (összehasonlítás). 📍: Protestáns főiskolák és nyomdák megkeresése (történelmi atlasz). O: 1–9. Különösen: 1. (protestáns versike – forráselemzés); 5. (protestáns templomok); 8. (az iskoláztatás fontossága). Mf: 1–2., 5–6.	A protestáns tanításokkal és a katolikus megújulással már a 12. leckében megismerkedtünk. A feladat itt – a fentiek ismétlésén túl – mindezek kulturális hatásának (építészet, könyvnyomtatás) elemzése.
30.	21. Az Erdélyi Fejedelemség aranykora	F: – N: Bethlen Gábor. É: – T: Gyulafehérvár.	☒: Erdély címere. (Erdély milyen sajátosságaira utal?) 📍: A három részre szakadt ország (tankönyvi térkép). O: 1–5. Különösen: 2. (Bethlen belpolitikája); 5. (a protestáns iskolák) Mf: 1–3., 6.	Bethlen Gábor fejedelemsége a tankönyv koncepciója szerint – noha későbbre datálható – megelőzi a Bocskai-szabadságharcot. Ennek tematikai oka van: Bocskai a XVII. századra jellemző Habsburg-ellenes harcokról szóló

				leckében szerepel.
31.	22. Habsburg-ellenes harcok a XVII. században	F: hajdú, kuruc. N: Bocskai István, Zrínyi Miklós. É: – T: –	☒: Erdélyi erődtemplom (képelemzés: „Mi mutatja, hogy erőd is egyben?”); a hajdúk; az eszéki híd fölégetése. 🕒: A Thököly fejedelemségével négy részre szakadt ország térképázata. O: 1–5. Különösen: 1. (a győri vár ostroma); 2. (a bécsi béke – forrás-elemzés); 4. (Zrínyi halála). Mf: 1., 3–4., 5–6.	A császári udvarnak egyelőre nem célja hazánk felszabadítása. Ezen kívül egyéb körülmények (például a felségárulási perek) vezetnek a Habsburg-ellenes harcokhoz.
32.	23. A török kiűzése Magyarországról	F: – N: Rákóczi Ferenc É: 1686 T:	☒: Csata Budavárért; korabeli ágyúk. 🕒: Nézd meg a történelmi atlaszban, hogy melyik évben mekkora területeket foglaltak vissza a töröktől! Hol voltak jelentős csaták? O: 1–3. Különösen: 2. (a magyar birtokok); 3. (Rákóczi szökése). Mf: 1–2., 4–5.	A török kiűzésének eseménysora a jelentőségéhez képest viszonylag rövid idő alatt feldolgozható, így lehetőségünk van arra, hogy elkezdjünk foglalkozni a Rákóczi-szabadságharc előzményeivel.
33.	Leírás Buda visszafoglalásáról		☒: Ágyúállás (Hogyan működött?)	Olvasmány.
34.	Rákóczi Ferenc ifjúsága		☒: Rákóczi Ferenc négyéves korában. (Mutasd be a főúri gyermek öltözetét!)	Olvasmány. Talán II. Rákóczi Ferenc az első történelmi személyiség, akiről színes, érdekes, tanulságos életrajzot tudunk adni felső tagozatban születésétől a haláláig. Használjuk ki a lehetőséget!
35.	24. „Istennel a hazáért és a szabadságért!”	F: kuruc, labanc. N: II. Rákóczi Ferenc. É: 1703–1711. T: –	☒: Főúri öltözet, Sárospatak és Munkács vára; jellegzetes kuruc fegyverek. 🕒: Kövessük a történelmi atlasz térképén a kurucok előrenyomulását! Mely területeket, városokat nem tudtak elfoglalni? Mi lehet ennek az oka? O: 1–6. Különösen: 1. (részlet az Emlékiratokból); 5. (Eb ura fakó!); 6. (a Bercsényi ezred). Mf: 1–2., 4–5., 6., 9.	Az érdekességek mellett foglalkozunk a szabadságharc gazdasági és külpolitikai hátterével! Emeljük ki a szatmári béke kompromisszumos jellegét (melyik fél mit nyert, mit veszített)!

36.	25. Hazánk a Habsburg Birodalomban	F: úrbér, jobbágyrendelet, zsellér, betelepítés. N: Mária Terézia. É: 1740–1780. T: –	☒: „Életünket és vérünket!”; demográfiai görbe; jobbágyterhek a XVIII. században; a gödöllői barokk kastély. 📍: Térképvázlat: Habsburg területek Európában a XVIII. század végén; népmozgások hazánkban. O: 1–11. Különösen: 1. (Pragmatica Sanctio); 5. (jobbágyterhek); 12. (kormányzások). Mf: 1., 4–5., 6–7.	A XVIII. század hazánk számára nem jelentette egyértelműen az elnyomatás időszakát, inkább a felemás fejlődést. Itt (és a következő lecke során) tölthető meg igazán tartalommal a felvilágosult abszolutizmus fogalma.
37.	26. A kalapos, de alapos: II. József	F: türelmi rendelet N: II. József É: – T: –	☒: II. József szánt (mi célból?); a Szent Korona hazahozatala Pozsonyba. 📍: – O: 1–5. Különösen: 1. (sorozás); 4. (a Szent Koronáról). Mf: 1–3., 7.	Ismét egy ellentmondásos korszak. A felvilágosodás szellemében született rendeletek többsége az ország modernizálódását szolgálta, ugyanakkor az uralkodó önkényesen vezette be ezeket. (A nyelvrendelet ellenhatása a nemzeti ébredés.)
38.	A magyar jakobinusok mozgalmának háttere		☒: Martinovics Ignác kivégzése.	Olvasmányok (113–114. oldal). Az első forráselemzés, a második érdekesség.
39.	Összefoglalás			Csoportmunka a tankönyvi kérdések alapján. Közös megbeszélés.
40.	Számon kérő óra			Az óra funkciója: visszajelzés a tanárnak és a tanulóknak.

IV. A forradalmak és a polgárosodás kora Európában

Ismerjék fel a tanulók, hogy a XVIII. század második felében kezdődő ipari forradalom, és a XVIII. század végi–XIX. század eleji politikai-társadalmi forradalmak gyors változásokat hoztak a politikai életben és a gazdaságban. A változások nem egymás után, hanem egyszerre, egymást erősítve zajlottak le. Az 1789-ben kezdődő francia forradalom a felvilágosodás szellemében elsöpörte a királyi önkényuralmat és megteremtette Franciaországban a polgári nemzetállamot. Értsék meg a tanulók, hogy kettős forradalom során megszülettek az első polgári nemzetállamok, másrészt az Angliából kiinduló ipari forradalom a gőz energiájának felhasználásával eddig soha nem látott gyorsasággal alakította át a gazdasági életet. Az ipari forradalom eredményeképp sorra alakultak a nagy tőkés vállalkozások és egyre nagyobb létszámúvá vált a bérmunkások (proletárok) rétege. Értsék meg, hogy a bérmunkások siralmas helyzetükön elsősorban szakszervezetek alakításával igyekeztek változtatni, de tartós és jelentős javulást csak a választójog kibővítésétől remélhettek. Ismerjék meg a tanulók, hogy Franciaországban a forradalom után a politikai erők harcán végül Napóleon lett úrrá. A magát császárrá koronázó hadvezér szinte egész Európát az uralma alá vonta. A háborúk segítették elterjeszteni a polgári eszméket Európában. Napóleon legyőzése után alakult meg a Szent Szövetség azzal a céllal, hogy a jövőben megakadályozzon minden forradalmat és szabadságharcot – természetesen hiába. A XIX. század első felében sorra lángoltak fel az elnyomott népek harcai Európában és Dél-Amerikában.

Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
41.	27. A francia forradalom első szakasza	F: polgári nemzet. N: XVI. Lajos. É: 1789. T: Párizs.	☒: A harmadik rendnyög az adók alatt; a rendi gyűlés és a nemzetgyűlés szerkezetének összevetése. 📍: Párizs, Versailles.	Lényeges annak megfigyeltetése, hogyan fonódik össze a törvényhozó hatalom átalakulása (rendi gyűlésből alkotmányozó nemzetgyűléssé) a

			<p>O:1–4. Különösen: 1. (a labdaházi eskü); 4. (részlet az Emberi és polgári jogok nyilatkozatából). Mf: 1., 4–6.</p>	<p>párizsi népmozgalmakkal. Tisztázzuk a rendi gyűlés fogalmát a lecke ábrája és a korábban tanultak (pl. Anglia, 14. lecke; magyar történelem, 6., 18. és 25. lecke) alapján!</p>
42.	28. Az alkotmányos királyságtól a terror bukásáig	<p>F: jakobinus. N: XVI. Lajos, Robespierre. É: – T: –</p>	<p>☒: Trikolór; guillotine (a 3. olvasmánnyal együtt); XVI. Lajos kivégzése. 🕒: Külső támadások és királypárti fölkelések a forradalmi Franciaország ellen. O: 1–5. Különösen: 1. (a király szökése); 2. (a „kazetta levelek”). Mf: 1–2., 4–5.</p>	<p>Az alkotmány fogalmának ismétlése, elmélyítése (korábban a 17. leckében szerepelt). A királyság és köztársaság (korábban: 14. lecke) összevetése. Hogyan lesz a forradalomból rémuralom?</p>
43.	29. Nemzetből birodalom: Napóleon császársága	<p>F: – N: Napóleon. É: – T: –</p>	<p>☒: A hadihajó metszete; a gránátos puska használata. 🕒: – O: 1–4. Különösen: 2. (Napóleon törvénykönyve); 4. (a „forradalmi” hadsereg). Mf: 2–4., 6.</p>	<p>A királyi és császári cím közötti különbség. Fontos tudatosítani, hogy a császárság nem jelentette a régi rend visszaállítását. A polgári törvénykönyv jellegzetességei. Az új típusú: „forradalmi” hadsereg.</p>
44.	30. Napóleon tündöklése és bukása	<p>F: – N: <i>Napóleon.</i> É: 1815 T: Waterloo</p>	<p>☒: Napóleon a hatalma csúcsán és Szent Ilona szigetén (összevetés). 🕒: Napóleon birodalmának térképábrája. O: 1–4. Különösen: 1. (Mária Lujza); 5. (a párizsi újságok címsorai). Mf: 1., 3., 5., 7.</p>	<p>Zsarnok vagy forradalmár? Napóleon egyeduralmának pozitív és negatív hatásai. Nemzetközi összefogás a dinasztikus érdekek szolgálatában.</p>
45.	31. Forradalom az iparban és a mezőgazdaságban	<p>F: ipari forradalom, tőkés, bérmunkás, kapitalizmus. N: Watt (James). É: – T: –</p>	<p>☒: A manufaktúra és a gyár összehasonlítása; a gőzhajó és a gőzmozdony; a háromnyomásos gazdálkodás és a vetérforgó vázlatának elemzése. 🕒: Iparvidékek és nagyvárosok Európában a történelmi atlasz alapján. O: 1–6. Különösen: 1. (a bankok szerepének növekedése); 2. (a szabad versenyű kapitalizmus). Mf: 1–3., 5., 7.</p>	<p>Miért eredményezett a tőkés vállalkozások elterjedése forradalmi változásokat az iparban, közlekedésben, távközlésben és mezőgazdaságban?</p>
46.	32. Változások a társadalomban	<p>F: tőkés, bérmunkás, kapitalizmus, választójog. N: – É: – T: –</p>	<p>☒: Nyomornegyedek és gyermekmunka a korabeli Angliában. 🕒: – O: 1–5. Különösen:3. (a gyermekmunka); 5. (a chartisták követelései). Mf: 1., 4., 5.</p>	<p>A bérmunkások kiszolgáltatottságának okai a korai kapitalista társadalmakban. Megoldási kísérletek: legfontosabb cél a választójog kiterjesztése.</p>

47.	Egészségügy a XIX. században			Olvasmányok (137. oldal). Miért a XIX. században vált halaszthatatlanná az állami egészségügy fejlesztése?
48.	33. A Szent Szövetség évtizedei (A XIX. század első fele)	F: népfelség elve. N: – É: – T: –	☒: Görög nő és A szabadság vezeti a népet c. képek összehasonlítása (minél több szempont alapján). 🌐: A dél-amerikai gyarmatok felszabadulása. O: 1–6. Különösen: 1. (a szénégetők); 4. (Bem József); 6. (Simón Bolívar). Mf: 1., 2., 4.	A napóleoni háborúk után a régi dinasztiák megerősítették hatalmukat, de a XIX. század első felében egyre kevésbé voltak képesek féken tartani a népfelség elvén szerveződő polgári mozgalmakat.
49.	Összefoglalás			Csoportmunka a tankönyvi kérdések alapján. Közös megbeszélés.
50.	Számon kérő óra			Az óra funkciója: visszajelzés a tanárnak és a tanulóknak.

V. A polgárosodás kora Magyarországon

Tudatosuljon a tanulóknak, hogy a magyar társadalom sajátosságai miatt a nemesség vezette a polgári átalakulásért folyó küzdelmet. A rendi országgyűléseken a XIX. század első harmadától erősödött meg az ellenzéki politikusok tábora. Érezzék át a tanulók a cselekvő, sok esetben önfeláldozó hazaszeretet jelentőségét: a bécsi udvar sem megfélemlítéssel (büntetések), sem a megyegyűlések nemeseinek megvesztegetésével, leitatásával nem tudott tartósan úrrá lenni a reformmozgalmon. Lássák be a tanulók, hogy Széchenyi és Kossuth programjában a célhoz vezető út tekintetében ugyan jelentős eltérés volt, maga a fő cél (a fejlett, polgárosult Magyarország) azonban mindvégig azonos volt. Széchenyi az arisztokrácia és a bécsi udvar támogatására alapozta terveit. Kossuth elsősorban a középnemességre kívánt támaszkodni és gyorsabb ütemű fejlődést akart. Kossuth reformterveit az általa szerkesztett Pesti Hírlapban hatékonyan népszerűsítette reformterveit. Ismerjék fel a tanulók a sajtóvilágosság egyre növekvő szerepét. A magyar nemzeti érzés kibontakozásával és erősödésével párhuzamosan a hazánkban élő nemzetiségek is egyre több jogot követeltek. A polgári-nemzeti célkitűzéseket a reformellenzékét összefogó Ellenzéki Párt összegezte programjában.

Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
51.	34. Magyarország a napóleoni háborúk korában	F: rendi országgyűlés. N: Széchenyi István. É: – T: –	☒: Jelenet a győri csatából; román, német, szlovák viselet. 🌐: – O: 1–8. Különösen: 1. (Napoleon kiáltványa); 5. (a magyar nyelv); 8. (Széchenyi felszólalása). Mf: 1–3., 5.	A magyar nemzeti ébredés jellemzőinek és a reformkor kezdetének elemzése. A hazánkban élő nemzetiségek céljai.
52.	35. A reformkor hajnalán	F: reformkor, alsótábla, felsőtábla. N: Széchenyi István. É: 1830. T: –	☒: Az országgyűlés épülete Pozsonyban egykor és ma; a törvényhozás menete a rendi gyűlésen. 🌐: A jelentősebb szabad királyi városok megkeresése (történelmi atlasz). O: 1–6. Különösen: 3. (Széchenyi a lipcei csatában); 6. (a Hitel részlete – forráselemzés). Mf: 1–2., 4–5.	A rendi országgyűlések működésének elemzése. Széchenyi elméleti munkássága, legfontosabb gondolatai.

53.	36. Az első reformországgyűlés	F: jobbágyfelszabadítás, cenzúra. N: Kölcsey Ferenc, Wesselényi Miklós, Kossuth Lajos, Deák Ferenc. É: 1832–1836. T: –	☒: Pozsony korabeli látképe; a nagy árvíz Pesten. 🕒: Pozsony. O: 1–5. Különösen: 1. (a kolera); 5. (a nagy árvíz – szöveg és kép). Mf: 1–4.	A jobbágyfelszabadítás szükségessége, lehetséges módjainak elemzése. Politikusportrék: Wesselényi, Kossuth, Kölcsey, Deák. A magyar nyelv államnyelvvé tétele.
54.	Portrék a reformkorból: Wesselényi Miklós és Deák Ferenc		☒: Deák Ferenc kúriája Kehidakustányban.	Olvasmány (egy főnemes és egy köznemes életkörülményei).
55.	37. Más úton egy cél felé: Széchenyi István és Kossuth Lajos	F: polgári nemzet, közteherviselés, <i>jobbágyfelszabadítás, cenzúra</i> . N: <i>Kossuth Lajos, Széchenyi István</i> . É: – T: –	☒: Pesti Hírlap (sajtótörténeti érdekesség); védegyeleti bál; karikatúra Széchenyiről és Kossuthról. 🕒: – O: 1–3. Különösen: 2. (Wesselényi naplójából); 3. a hazai ipar fellendülése). Mf: 1., 4–5., 7.	A lecke az 1840-es évek – a fejlődés szempontjából fontos – változásaival foglalkozik. A Pesti Hírlap népszerűsége megmutatta a (sajtó)nyilvánosság erejét, a védegyeleti mozgalom egy cél érdekében való összefogás lehetőségét. Elemezzük Kossuth gondolatmenetét az érdekegyesítésről!
56.	Kossuth Lajos a reformkorban			Olvasmány.
57.	38. Magyarország fejlődése az 1840-es években	F: választójog. N: <i>Széchenyi István, Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor</i> . É: – T: –	☒: Gőzhajó és szállítóbárka a Dunán; nemesi divat a reformkorban; Petőfi daguerrotípiája (technikatörténet). 🕒: Makacs Keraban elképzelt útja. O: 1–5. Különösen: 1. (József nádorról); 4. (hídpénz a Lánchídon). Mf: 2–6.	Itt dolgozzuk fel Széchenyi gyakorlati alkotásait törzsanyagszerűen, a következő olvasmányban pedig színesebben, olvasmányként. E leckében fontos elemzendő rész az Ellenzéki Párt programja: visszautalások, belső koncentráció.
58.	Széchenyi István gyakorlati munkáiból			Olvasmány.
59.	Összefoglalás			Csoportmunka a tankönyvi kérdések alapján. Közös megbeszélés.
60.	Számon kérő óra			Az óra funkciója: visszajelzés a tanárnak és a tanulóknak.

VI. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc

Értsék meg a tanulók a nemzetközi események egymásra hatását: a „népek tavaszán” lezajlott forradalmi hullám döntően hatott a Pozsonyban ülésező (utolsó) rendi országgyűlésre is, ahol mindkét táblán elfogadták a főbb reformjavaslatokat. A bécsi, majd március 15-én a pest-budai forradalom hatására az uralkodó beleegyezett a független felelős magyar kormány felállításába, élén Batthyány Lajossal. Az uralkodó szentesítette a polgári átalakulást biztosító áprilisi törvényeket, Magyarország alkotmányos monarchia lett. A bécsi udvar – miután leverte az észak-itáliai forradalmakat – Magyarország ellen fordult. Az első népképviselői országgyűlés legsürgetőbb feladata így a honvédelem megszervezése volt. Az 1848 decemberében trónra került új uralkodó, I. Ferenc József összpontosított katonai támadást indított Magyarország ellen. Érezzék át a tanulók a nemzeti összefogás jelentőségét, melynek eredményeképp a tavaszi hadjárat során szinte a teljes ország felszabadult. Ez után a debreceni országgyűlés kimondhatta hazánk teljes függetlenségét és a Habsburg-uralkodóház trónfosztását. Az ország államformáját nem határozták meg, s a legfőbb hatalmat (államfő) Kossuth kormányzóként gyakorolta. A bécsi udvar belátta, hogy saját erővel nem bírja legyűrni a magyar szabadságharcot. A császár – a Szent Szövetség szellemében – segítséget kért az orosz cártól. Az orosz beavatkozás eldöntötte a magyar szabadságharc sorsát. A vereségek után az utolsó nagyobb sereg fegyverletételre kényszerült.

Óra	Téma (tankönyvi lecke)	Fogalmak, nevek, évszámok, topográfia	Tanulói tevékenység	Megjegyzések
61.	39. A forradalom kezdete	F: felelős kormány, sajtószabadság. N: Petőfi Sándor, <i>Kossuth Lajos, Batthyány Lajos</i> . É: 1848. március 15. T: Pest-Buda, <i>Pozsony</i> .	☒: Metternich lógó orral menekül; a 12 pont ki-nyomtatása és reprodukciója. 🕒: Forradalmi központok Európában. O: 1–5. Különösen: 1. (a Pilvax-kör); 3. (részlet Petőfi naplójából). Mf: 2–3., 5., 7–8.	A lecke súlyponti részét (az utolsó rendi gyűlés megtárgyalása után) 1848. március 15-e eseményinek a megtárgyalása jelenti. Itt támaszkodjunk a tanulók korábbi ismereteire. Az első független és felelős magyar kormány szerepét és jelentőségét viszont új (és nem könnyű) ismeretként tárgyaljuk!
62.	Az áprilisi törvények		Mf: 9–10., 12–13.	Forrásfeldolgozás.
63.	40. Támadás az alkotmányos Magyarország ellen	F: választójog, <i>felelős kormány, jobbágyfelszabadítás</i> . N: Jellasics, <i>Batthyány Lajos, Kossuth Lajos</i> . É: – T: –	☒: Az első népképviselőti országgyűlés megnyitása; a Kossuth-bankó; Lamberg halála. 🕒: Hol éltek a nemzetiségek a korabeli Magyarországon? Jellasics támadásának útvonala. O: 1–6. Különösen: 1. (Petőfi Szabadszálláson); 5. Görgeiről. Mf: 1–3., 6.	A jobbágyfelszabadítás jelentősége, és annak – szükségyszerű – korlátai. A nemzetiségi mozgalmak és összecsapások tárgyalásakor ismételjük át a nemzetiségek céljait (34. lecke)! A honvédelem első sikere.
64.	41. Össztűz Magyarországra	F: honvédség. N: Görgei Artúr, Bem József. É: – T: Debrecen.	☒: Császári katonák és magyar honvédek öltözéke; Görgei csapatai a felvidéki hegyekben. 🕒: A Magyarország ellen felvonuló császári erők. O: 1–5. Különösen: 2. (Bem hadicsele); 3. (Degré Alajos beszámolója Pest kiürítéséről); 5. az olmützi alkotmány részletének elemzése. Mf: 1–3.	Az erdélyi hadjárat jelentősége. Az összpontosított császári támadás és eredménye: a tartományként való alávetés szándéka.
65.	Bem József			Olvasmány.
66.	42. Tavaszi hadjárat – győzelmek. Orosz beavatkozás – vereség	F: trónfosztás, <i>kormányzó, nemzetiség</i> . N: <i>Görgei, Kossuth, Bem, Batthyány Lajos</i> . É: 1849. április 14.; 1849. október 6. T: Isaszeg, Buda, Világos, Arad	☒: Görgei lovasrohamot vezényel; a debreceni nagytemplom; magyar és orosz lovasság küzdelme. 🕒: Kövessük nyomon a történelmi atlasz térképén a tavaszi hadjárat hadmozdulatait! Hol voltak nagyobb csaták? O: 1–5. Különösen: 2. (a Függetlenségi nyilatkozat részlete); 4. (Haynau); 5. (világosi fegyverletétel). Mf: 2., 5., 6–8.	A tavaszi hadjárat eseménysorát elemezzük a történelmi atlasz segítségével. A Függetlenségi nyilatkozat jelentőségének megtárgyalása mellett elemezzük ennek veszélyét is: a békés megegyezés immár elkerülhetetlen.
67.	Buda ostroma		☒: Budavár visszafoglalása (Than Mór).	Olvasmány.

68.	Összefoglalás			Csoportmunka a tan- könyvi kérdések alapján. Közös megbeszélés.
69.	Számon kérő óra			Az óra funkciója: vissza- jelzés a tanárnak és a tanulóknak.
Év végi ismétlés				
70.	A kora újkor jellemzői			
71.	A forradalmak és a polgá- rosodás korának jellemzői			
72.	Magyarország a Habsburg Birodalomban			

Időrend (kronológia)

Azokat az évszámokat tettük zárójelbe, amelyek a tankönyvben is így szerepelnek. A vastag betűvel kiemelt évszámok a Kerettanterv által közölt kötelező kronológiai adatok. Szögletes zárójelben feltüntettük az ötödik osztályban tanult eseményeket, amelyek az összevetés miatt jelennek meg a hatodikos kronológiában is. Az európai háborúk közül néhány a tankönyvben csak a magyar történelemről szóló leckékben kerül említésre.

Évszázad	Egyetemes történelem	Magyar történelem
XIV.	[1337: a százéves háború kezdete Anglia és Franciaország között.] [XIV. század közepe: nagy pestisjárvány Európában.]	[1301: Az Árpád-ház kihalása.] 1308–1342: I. Károly uralkodása. (1335: visegrádi királytalálkozó.) (1342–1382: Nagy Lajos uralkodása.) 1351: Nagy Lajos törvényei. (1387–1437: Luxemburgi Zsigmond uralkodása.)
XV.	XV. század eleje: Zsigmond zsinatot hív össze, amely rendezi a pápák helyzetét. Husz János máglyahalála. [1453: a százéves háború vége. – Bizáncot elfoglalja a török.] [XV. század közepe: a könyvnyomtatás feltalálása (Gutenberg).] [XV. század: a humanizmus és a reneszánsz elterjedése.] 1492: Kolumbusz Amerikában. 1492: Az újkor kezdete.	1437: parasztfelkelés Erdélyben (Budai Nagy Antal) és a három erdélyi nemzet (magyar, székely, szász) szövetsége. (1444: a várnai vereség). 1456: a nándorfehérvári győzelem. 1458–1490: Hunyadi Mátyás uralkodása.
XVI.	1517: Luther fellépése. (1558–1603: I. Erzsébet angol királynő.) 1588: angol győzelem a spanyol Armada felett.	1514: a Dózsa György vezette parasztháború. 1521: Nándorfehérvár eleste. 1526. augusztus 29.: a mohácsi vereség. 1532: Kőszeg ostroma. 1541: Buda török kézen. 1552: a „nagy várháborúk” éve. (1571–1586: Báthori István Erdély fejedelme.) XVI–XVII. század fordulója: háború a törökök és a Habsburgok között (tizenöt éves háború.)
XVII.	XVII. század első fele: a harmincéves háború. 1640: az angol forradalom kezdete. (1643–1715: XIV. Lajos, a „Napkirály” uralma Franciaországban.) XVII. század közepe: tengeri háború Anglia és Hollandia között. (1682–1725: Nagy Péter orosz cár uralma.) 1689: az angol Jognyilatkozat. Anglia alkotmányos királyság.	(1606: Bocskai István megkötötte a Habsburgokkal a bécsi békét.) XVII. század első harmada: Bethlen Gábor Erdély fejedelme. XVII. század közepe: Erdély hanyatlása. 1664: Zrínyi Miklós téli hadjárata. (1682–1685: Thököly Imre fejedelem.) 1683: török támadás Bécs ellen. 1686: Buda visszavívása.
XVIII.	XVIII. század: a felvilágosodás kora. XVIII. század közepe: a hetéves háború. 1776: az amerikai Függetlenségi nyilatkozat. 1789: a francia forradalom kezdete. 1789: alkotmányos királyság Franciaországban. 1792: köztársaság Franciaországban. (1793: XVI. Lajos kivégzése.) 1793–1794: a jakobinus terror éve. (1799: Napóleon Franciaország diktátora.)	1703–1711: A Rákóczi-szabadságharc. 1705: szécsényi országgyűlés. 1707: ónodi országgyűlés, a Habsburg-ház trónfosztása. 1740–1780: Mária Terézia (1780–1790: II. József.) 1794: a köztársasági mozgalom (Martinovics Ignác) leleplezése.

XIX.	<p>1804: Napóleon császár. (1805: angol tengeri győzelem Trafalgarnál a franciák felett.) 1807: Fulton gőzhajója. 1812: Napóleon oroszországi hadjárata. 1813: Lipcse, a „népek csatája”. 1814: bécsi kongresszus. 1815: a waterlooi csata. 1815: a Szent Szövetség megalakulása. 1820-as évek: a dél-amerikai gyarmatok kivívják függetlenségüket. 1825: Stephenson gőzmozdonya. 1830: lengyel szabadságharc. 1830: forradalom Franciaországban. 1848 tavasza: forradalmi hullám Európában. 1848. március 13.: forradalom Bécsben. 1848. október 6.: a második bécsi forradalom.</p>	<p>1790–1838: Kölcsey Ferenc. 1791–1860: Széchenyi István. 1802–1894: Kossuth Lajos. 1803–1876: Deák Ferenc. (1809: a győri csata.) 1825: Széchenyi István felajánlása az akadémia céljára. 1830: a Hitel megjelenése, a reformkor kezdete. 1830-as évek: felépül a Nemzeti Színház. 1832–1836: reformországgyűlés. 1838: a nagy pesti árvíz. 1840-es évek: a budapesti Nemzeti Múzeum építése. 1841: indul a Pesti Hírlap. 1844: megalakul a Végegylet. 1844: a magyar az államnyelv. 1847: megalakul az Ellenzéki Párt. 1847: Táncsics Mihály börtönbe kerül. 1847: összeül az utolsó rendi országgyűlés. 1848. március 3.: Kossuth felirati javaslata Pozsonyban. 1848. március 15.: forradalom Pest-Budán. 1848. március 15.: országgyűlési küldöttség viszi a felirati javaslatot Pozsonyból Bécsbe. 1848. március: a Batthyány-kormány megalakulása. 1848. a király szentesíti az áprilisi törvényeket. 1848. július: az első népképviselői országgyűlés. 1848. szeptember: Jellasics seregével hazánkra támad. 1848. szeptember 29.: a pákozdi csata. 1848. december: trónra lép I. Ferenc József. 1848. december: Windischgrätz vezette támadás hazánk ellen. 1849. január 1.: a kormány Debrecenbe költözik. (1849. február vége: a kápolnai vereség.) 1849. április 6: az isaszegi győzelem. 1849. április 14: a Függetlenségi nyilatkozat. 1849. május 21: Buda felszabadítása. (1849. július 31: a segesvári vereség, Petőfi halála.) 1849. augusztus 13: a világosi fegyverletétel. 1849. október 6: az aradi vértanúk és Batthyány Lajos kivégzése.</p>
------	--	--

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
A kiadásért felel: dr. Kaposi József főigazgató
Raktári szám: RE11675
A tanmenetet készítette: Horváth Péter
Felelős szerkesztő: Pálincás Mihály